

Чугаєвська А. В.,
к.ю.н., доцент,
доцент кафедри публічного та міжнародного права,
Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана

ПОПЕРЕДЖЕННЯ БУЛІНГУ У КОНТЕКСТІ СТВОРЕННЯ БЕЗПЕЧНОГО СЕРЕДОВИЩА У ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Створення безпечного середовища у закладах освіти це одне й найважливіших і пріоритетних завдань держави. На сьогодні, за різними статистичними даними опитування, 8 з 10 респондентів вказали на те, що стикалися з різного роду булінгу у закладах освіти.

Конвенція ООН з прав дитини проголошує, що усі діти від народження рівні та мають право на безпечні та сприятливі умови життя [1].

Конституція України проголошує, що найвищою соціальною цінністю є людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека, а також зазначає, що будь-яке насильство над дитиною та її експлуатація переслідуються за законом [2].

Закон України «Про охорону дитинства» прямо передбачає захист дитини від усіх форм насильства [3].

Разом з цим, Закон України «Про освіту» (п. 2-1 ст.1) визначає безпечне освітнє середовище, як сукупність умов у закладі освіти, що унеможлиблюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (зокрема шляхом булінгу (цькування), поширення неправдивих відомостей тощо). Разом з цим, Закон визначає поняття булінгу (цькування) – як діяння (дії або бездіяльність) учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, у тому числі із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи та (або) такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [4].

Відповідно до ч.1 ст. 65 [4] на державні органи до сфери яких належать заклади освіти, покладено обов'язок щодо сприяння розробленню плану заходів, які спрямовані на запобігання та протидію булінгу (цькуванню) в закладах освіти.

Проте булінг необхідно відрізнити від конфлікту. Для булінгу характерним є такі ознаки, як: неодноразовість (систематичність); умисел завдати шкоду іншій людині; дисбаланс сил; спричинення фізичної або психічної шкоди; явний або прихований характер; відсутність каяття кривдника.

Вбачається, що однією з передумов безпечного освітнього середовища є наявність чітких процедур реагування/поведінки, знання цих процедур усіма працівниками закладу та постійне відпрацювання правил з учнями

В свою чергу, Державна служба якості освіти для недопущення булінгу рекомендує наступні кроки: по-перше, якомога частіше проводити анкетування серед учнів та здобувачів стосовно відчуття психологічного комфорту у закладі. Варто це проводити навіть, якщо навчання проводиться виключно у режимі онлайн; по-друге, спонукати педагогів застосовувати позитивне управління колективом. Мова йде про уникнення покарань та гучних зауважень. Разом з цим, варто впроваджуючи дуже чіткі правила для спілкування/поведінки під час навчання дистанційно та онлайн-уроків; по-третє, сконцентрувати увагу на роботі з учнями (здобувачами) щодо запобігання булінгу безпосередньо на навчальній діяльності. Так, доречним є підготовка навчальних матеріалів, які б допомогли, навчили вирішувати міжособистісні конфлікти у мирний спосіб, пропонувати ситуації, в яких учні (здобувачі) можуть бути медіаторами при вирішенні конфліктних питань з однокласниками або одногрупниками; нарешті, корисним є розробка і запровадження навчального матеріалу для самостійного опрацювання чи спільного обговорення з елементами соціально-емоційного навчання, зокрема розуміння і керування емоціями (в тому числі агресією), емпатія, навички комунікації та вирішення конфліктів [5].

За булінг, винна особа може бути притягнута до адміністративної відповідальності за ст. 173-4 [6]. У деяких випадках, булінг, який виражається у

жорстокому поводженні, шантажу, систематичному приниженню людської гідності або систематичному протиправному примусу особи до дій проти її волі, може стати причиною самогубства потерпілого, що в свою чергу може потягнути кримінальну відповідальність за ст. 120 КК України – доведення до самогубства [7].

Таким чином, можна виділити три основні складові безпечного освітнього середовища: безпечні й комфортні умови праці та навчання; відсутність дискримінації та насильства; створення інклюзивного і мотивувального простору. Для подолання такого вкрай негативного явища як булінг, необхідною є швидка та доречна реакція батьків, керівника закладу освіти та педагогів; просвітницька робота, щодо організації та проведення інформаційно-освітніх заходів у закладах освіти з метою захисту прав і свобод, формуванню ціннісних життєвих навичок та моделей поведінки, протидії булінгу (цькуванню); донесення інформацію про алгоритм дій у разі виявлення проявів булінгу, а також попередження про можливість притягнення до відповідальності за булінг.

Список використаних джерел

1. Про права дитини: Конвенція від 21.12.1995 року № 995_021.
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text (дата звернення: 04.05.2025)
2. Конституція України: Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 04.05.2025)
3. Про охорону дитинства: Закон України від 26.04.2001 року № № 2402-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 04.05.2025)
4. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 року № № 2145-VIII.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 04.05.2025)
5. <https://sqe.gov.ua/bezpechne-osvitnie-seredovishhe-novi-vim/>
6. Про адміністративні правопорушення: Кодекс України від 07.12.1984 року № № 8073-X. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/80731-10> (дата звернення: 04.05.2025).
7. Кримінальний кодекс України: Закон України від 5 квіт. 2001 р. № 2341-III.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>. (дата звернення: 04.05.2025).